1993 m., *MLIM archyvas*, AS 126, pg. 8014, p. 8–9).

Kretingalės evangelikų liuteronų bažnyčios paminklinė teritorija užima 0,38 ha. Jos PV pakraštį juosia 0,13 ha dydžio apsaugos nuo fizinio poveikio zona. 1991 m. buvo nustatyta paminklinė teritorija apie bažnyčios pastatą. Tuomet vadovautasi prielaida, kad XIX a. statyta šventoriaus tvora neapėmė ankstyvesniųjų sunykusių palaidojimų.

2009 m. archeologinių žvalgomųjų tyrimų metu Kretingalės evangelikų liuteronų bažnyčios paminklinėje teritorijoje buvo iškastas vienas 2,5x2 m dydžio ir 1,15 m gylio šurfas. Jis kastas paminklinės teritorijos PV pakraštyje, 10,7 m atstumu į PV nuo bažnyčios fasado. Šurfo PR kraštinė yra vienoje linijoje su bažnyčios pastato PR siena. Bažnyčios pastatas galais orientuotas į ŠR–PV 70–250° kryptimi. Šurfe 0,64–1,15 m gylyje aptiktas į apačią platėjantis didesnių (43x55 cm, 50x38x18 cm, 63x43 cm, 73x57x30 cm) ir mažesnių (nuo 6x9 cm, 12x13 cm iki 33x30 cm, 35x16 cm ir panašiai) lauko riedulių, rištų moliu, pamatas. Atidengto pamato P dalis nuardyta XXI a. pradžioje klojant ir vėliau remontuojant ryšių liniją. Pamatas, kurio plotis ties pagrindu siekia 2,8 m, ilgąja ašimi tęsiasi PR–ŠV (160–340°) kryptimi ir yra lygiagretus PV bažnyčios fasadui. Šurfe surasto pamato liekanas galima vertinti kaip 1971 m. nugriautos šventoriaus tvoros vietą. Ji atitinka liudininkų nurodytą vietą bei ikonografinę medžiagą. Liudininkų teigimu, lauko riedulių tvora buvusi neaukšta (iki 60 cm?) ir atrodžiusi tarsi sukrauta ant žemės paviršiaus. Atrastų pamatų paskirtį patvirtina ir tai, kad pamato liekanos mažiausiai porą kartų buvo užpiltos atvežtiniu žvyro ir vėliausiai juodžemio sluoksniais. Atkasta tvoros pamatinė dalis nuardyta ir išsaugota, dėl ko šurfo gilinimo darbai sustabdyti ir archeologiniai žvalgomieji tyrimai užbaigti.

Kretingalės miestelio evangelikų liuteronų parapijos bendruomenės iniciatyvinė grupė buvusio šventoriaus teritorijoje nustatė ir surado dalies antkapinių paminklų akmeninius pamatus. XX a. 8 deš. pradžioje buvo pakeista bažnyčios pastato paskirtis ir nuversti antkapiniai paminklai. Pastarųjų pamatinės dalys buvo suverstos į duobę, iškastą šventoriaus teritorijoje, į ŠV nuo bažnyčios. Liudininkų nurodytoje vietoje aptiktos ir iškeltos ant žemės paviršiaus 4 antkapių pamatų liekanos.

The vicinity of the Kretingalė Evangelical Lutheran church

During a 2009 field evaluation of the memorial territory of the Kretingalė Evangelical Lutheran church, a 5 m^2 test pit was excavated on the SW edge and stone foundations bound with clay and created at the turn of the 20th century were discovered in it. The fieldstone foundations are the remains, covered with gravel and black earth in the second half of the 20th century, of the fence that enclosed the churchyard. The aboveground part of the fence was demolished in 1971.

Algirdas Juknevičius

Pažaislio Kamaldulių vienuolyno pietinė oficina

2009 m. Pažaislio Kamaldulių vienuolyno ansamblio dalies (1352) P oficinoje (22333) T. Masiulio gatvėje 31 (Kauno miestas) buvo kasinėta 8,1x8 m dydžio vidurinė oficinos pa-

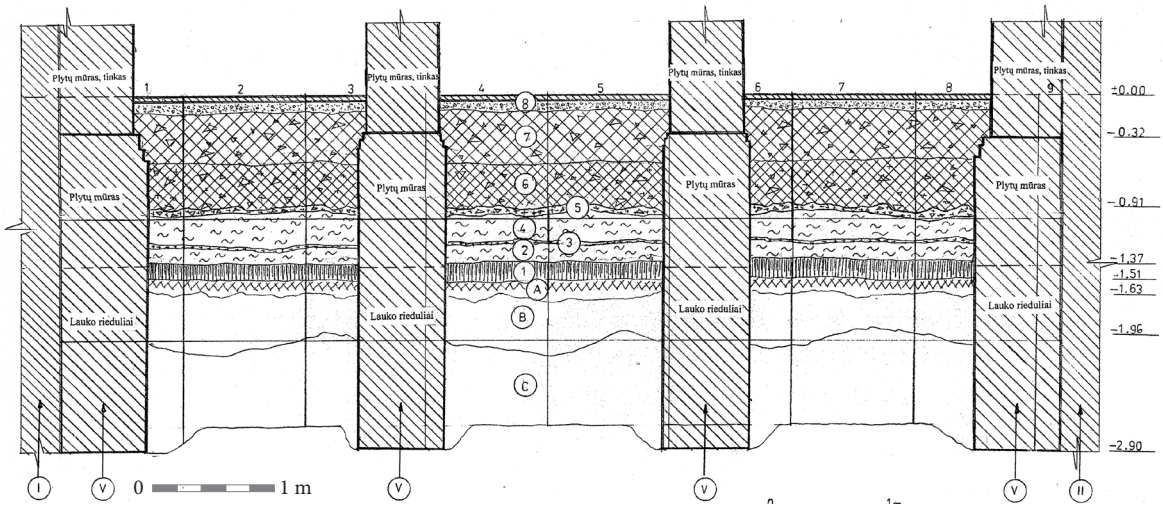

1 pav. Oficinos pjūvis jos vidurinėje dalyje: A – įžemis (natūralus gelsvas priemolis); B – rusvas priemolis; C – rausvas ir gelsvas priemoliai; 1 – purus juodžemis (miško žemės sluoksnis); 2 – natūralus rausvas priemolis (įžemio sluoksnis); 3 – kalkių skiedinio trupiniai (statybų atliekų sluoksnis); 4 – natūralus rausvas priemolis (įžemio sluoksnis); 5 – kalkių skiedinio trupiniai, plytų nuoskilos (statybų atliekų sluoksnis); 6 – rusva permaišyta žemė, statybų laužas (XX a. II pusės niveliacinis sluoksnis); 7 – pilka permaišyta žemė, statybų laužas (XX a. II pusės niveliacinis sluoksnis); 8 – sausas cementas, keraminės plytelės (niveliacinis grindų sluoksnis ir grindys); I – vidurinės patalpos V siena; II – vidurinės patalpos R siena; V – kolonos ir kolonų atramos. A. Juknevičiaus brėž.

Fig. 1. The cross-section in the centre of the officina: A – sterile soil (natural yellowish clay loam); B – brown clay loam; C – reddish and yellowish clay loam; 1 – loose humus (forest soil layer); 2 – natural reddish clay loam (sterile soil layer); 5 – small pieces 3 – small pieces of lime mortar (construction waste layer); 4 – natural reddish clay loam (sterile soil layer); of lime mortar and brick fragments (construction waste layer); 6 – mixed brown soil, construction debris; 7 – mixed grey soil, construction debris (levelling layer from the second half of the 20th century); 8 – dry cement, ceramic tiles (floor levelling layer and the floor); I – the W wall of the inner room; II – the E wall of the inner room; V – the columns and column supports.

talpa. Po ja numatyta įrengti tualetus, fojė ir šiluminę siurblinę. Ištirtas 64,8 m^2 plotas, atkastas 44–48 cm storio XVII a. pabaigos statybų sluoksnis, tyrinėtas ir užfiksuotas pamatų bei kolonų atramų mūras.

Oficina stovi vienuolyno kiemo P pakraštyje. Ji vieno aukšto, taisyklingo stačiakampio plano, 22,34x9,01 m dydžio, sujungta su vienuolyno šventorių juosiančia tvora. Pagrindinis oficinos Š fasadas atgręžtas į didįjį vienuolyno kiemą. Pastato fasadus skaido stačiakampiai langai, kurių viršų puošia tiesūs sandrikai, o apačią – stačiakampiai aprėminimai. Oficinos kampai rustuoti, pastogę juosia kuklus profiliuotas karnizas. Stogas valminis, padengtas čerpėmis. Oficiną sudaro 3 simetriškos patalpos – vidurinė ir dvi šoninės. Vidurinės patalpos lubos skliautuotos, su arkomis. Arkos remiasi į 8 kolonas: 4 prie V ir R sienų ir 4 patalpos viduryje. Šoninių patalpų lubos lygios, perdengtos medinėmis sijomis. Po šoninėmis patalpomis įrengti skliautuoti rūsiai su įėjimais iš kiemo.

Oficina pastatyta XVII a. pabaigoje. Joje buvo įrengta virtuvė. Kaip atrodė virtuvė ir

koks buvo jos planas, nežinoma. XIX a. I pusėje oficinoje veikė kalvė. 1841–1843 m. ji buvo rekonstruota ir tapo žiemos cerkve. Ja oficina buvo iki I Pasaulinio karo pradžios. Po paskutinės 1973 m. rekonstrukcijos oficinoje atkurtas vidaus planas, fasadai ir pakeistas stogas.

Oficina pastatyta molingoje ir šaltiniuotoje vietoje, iškirtus mišką. Miško žemės sluoksnis atkastas 1,37 m gylyje (visi gyliai nurodomi nuo dabartinių patalpos grindų (H_{abs} 60,98 m). Jį sudaro 17 cm storio juodžemis, liudijantis, kad statant oficiną kiemo paviršius buvo 68 cm žemiau dabartinio kiemo paviršiaus. Juodžemis susiformavo ant 12–18 cm storio viršutinio natūralaus gelsvo priemolio, slūgsančio 1,54 m gylyje. Gelsvas priemolis susiformavo ant 40–50 cm storio rausvo priemolio, o šis – ant gelsvo priemolio su rausvo priemolio tarpsluoksniais. Pastarojo priemolio storis neaiškus, nes jo apačios iki iškasto 3,1 m gylio nerasta. Apatinis priemolio sluoksnis pašlapęs, iš jo sunkiasi giluminių šaltinių vanduo. Visi priemoliai kietai susluoksniuoti. Tai Nemuno dešiniojo kranto aukštutinės terasos sąnašos, suformavusios viršutinę Nemuno terasos dalį, ant kurios pastatytas vienuolynas.

Oficinos pamatai skirtingo storio: V ir R – 70 cm, o P ir Š – 1,1 m. Ant V ir R pamatų mūrytos patalpų pertvaros. Abu pamatai yra ir dviejų rūsių, įrengtų po šoninėmis patalpomis, sienos. Ant P ir Š pamatų mūrytos išorinės oficinos sienos, todėl jie storesni už pertvarų pamatus. Visų pamatų apatinės dalys mūrytos iš 16–18x28–34x38–45 cm dydžio lauko riedulių. Lauko rieduliai dėti eilėmis, rišti riebiu balkšvos spalvos kalkių skiediniu, o tarpai tarp riedulių užpildyti raudonų plytų duženomis. Viršutinės pamatų dalys mūrytos iš raudonų gerai išdegtų plytų. Vidutiniai plytų dydžiai būdingi XVII a. – 25,0–27,5x13–14,2x6,5x7,5 cm. Plytos surištos riebiu balkšvos spalvos kalkių skiediniu, be aiškios sistemos. Viršutinės pamatų dalys iš skylėtų raudonų plytų permūrytos 1973 m.

Vidurinėje patalpoje sumūrytos 8 kolonos, į kurias remiasi arkos ir skliautuotos lubos. 4 kolonos šliejasi prie V ir R sienų, o 4 stovi patalpos viduryje. Kolonos nėra autentiškos, jos sumūrytos 1973 m. iš skylėtų raudonų plytų. Kolonos remiasi į kvadratines 70x70 cm dydžio atramas, mūrytas į tokio pat dydžio iškastas duobes. Apatinės atramų dalys mūrytos iš lauko riedulių, kurių vidutiniai dydžiai 14–16x22–28x30–36 cm. Lauko rieduliai dėti eilėmis, surišti riebiu balkšvos spalvos kalkių skiediniu, o tarpai tarp riedulių užpildyti raudonų plytų duženomis. Viršutinės atramų dalys mūrytos iš raudonų gerai išdegtų plytų. Vidutiniai plytų dydžiai būdingi XVII a. – 25–27,5x13–14,2x6,5x7,5 cm. Dviejų atramų, besišliejančių prie V pamato, viršutinės dalys mūrytos iš didelių plytų, kurių vidutiniai dydžiai 25–33x15–19x7,8–8 cm. Plytos rištos riebiu balkšvos spalvos kalkių skiediniu, be aiškaus rišimo būdo. Atramų ir kolonų sandūrose yra 8 cm storio izoliacinis sluoksnis.

Kultūrinį sluoksnį vidurinėje oficinos patalpoje sudaro XVII a. pabaigos 46–48 cm storio statybų sluoksniai (1 pav.), atkasti 90 cm gylyje. Apatinis statybų sluoksnis slūgso 1,2 m gylyje. Jį sudaro 16 cm storio rausvas priemolis ir 2 cm storio kalkių skiedinio trupiniai. Rausvas priemolis yra natūralus sluoksnis, iškastas iš įžemio ir supiltas visame patalpos plote. Jis supiltas oficinos statybos metu, kasant duobes pamatams. Kalkių skiedinio trupiniai (pamatų mūro atliekos) supilti ant prie-

molio. Viršutinis statybų sluoksnis slūgso 90 cm gylyje. Jį sudaro 20–22 cm storio rausvas priemolis, iškastas iš įžemio, ir 5–8 cm storio kalkių skiedinio trupiniai, persimaišę su smulkiomis XVII a. plytų duženomis. Rausvas priemolis tikriausiai supiltas kasant duobes kolonų atramoms, o kalkių skiedinio trupiniai ir plytų duženos – mūrijant atramas. Abiejuose statybų sluoksniuose radinių neaptikta.

Viršutiniai XIX a. oficinos rekonstrukcijų sluoksniai nukasti 1973 m. tvirtinant oficinos pamatus, kai visoje patalpoje buvo iškasta 85 cm gylio duobė, kuri užpilta žemėmis ir statybiniu laužu: betono skiedinio trupiniais, raudonų skylėtų plytų duženomis.

The south officina of the Pažaislis Kamaldulys monastery

In 2009 an 8.1 x 8 m inner room of the officina was investigated in the S officina built in the late 17th century in the Pažaislis (Kaunas city) Kamaldulys monastery complex. A 17 cm thick forest soil layer was unearthed at a depth of 1.37 m and a 44–48 cm thick late 17th-century construction layer and the masonry walls of the foundations and column supports were recorded above it (Fig. 1). No finds were discovered.

Vilnius Morkūnas, Bronius Dakanis

Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčios Rietave šventorius

ISS pagal dar 2007 m. parengtą projektą atliko Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčios (G337; Laisvės aikštė 2, Rietavo miestas (A1830) šventoriaus žvalgomuosius tyrimus aplink bažnyčią įrengiamos maždaug 300 m ilgio lietaus kanalizacijos vietoje. Kadangi 2008–2009 m. žiemą, atliekant bažnyčios rūsio archeologinius tyrimus, aptiktas išlikęs XVI–XVIII a. kapas bei suardytų kapų liekanų, lietaus kanalizacijos vamzdyną rekomenduota pravesti požeminiu gruntų gręžimo būdu, netiriant ir nesuardant kapų, kurių turėjo būti ir bažnyčios šventoriuje. Dėl to tirta tik vandens surinkimui suprojektuotų šulinių vietose, kurių numatyta įrengti 13. Jų vietose tirti šurfai panaudoti ir kaip požeminio gruntų gręžimo technologinės duobės.

Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčios šventoriuje ištirtas bendras 59,5 m^2 plotas, tiriant 4 m^2 (2x2 m) dydžio šurfais, išskyrus šurfą 9, kuris padidintas iki 7 m^2 dydžio, ir šurfą 14 (4,5 m^2).

Archeologiniai tyrimai vykdyti 3 etapais. Pirmiausia tirtas bendras 32 m^2 plotas (šurfai 1–7 ir 13) požeminiam gruntų gręžimui lietaus nuotekų vamzdynų nutiesimui. Vėliau papildomai tirti dar 5 bendro 23 m^2 ploto šurfai 8–12 lietaus nuotekų šulinių statymo vietose bei ties gręžimo kliūtimi aptikto pamato vietoje (šurfas 14). Trečiuoju tyrimų etapu ties gręžimo kliūtimi aptikto pamato vietoje ištirtas 1,5x2,5 m dydžio šurfas 14, taip pat kliūčių (kietesnio grunto) vietose žvalgytas tranšėjų lietaus nuotekų paklojimui kasimas tarp šurfų 3 ir 9 bei į ŠV nuo bažnyčios PV kampo, link baseino skvere.

Palei bažnyčios V ir R šonus, 1–6,5 m atstumu nuo jos ir bokštų sienų ištirtos 2 šurfų eilės. Prie V sienos P–Š kryptimi tirta šurfų 1 (prie PV kampo), 4, 10, 11, ir 2 (prie ŠV kampo) eilė, o prie R, ta pačia kryptimi – šurfų 7 (prie PR kampo), 8, 14, 9 ir 3 eilė. Prie bažnyčios priekio, arčiau bokštų ištirti šurfai 12 (V, šalia bokšto) ir 13 (R, šalia R durų ir bokšto). P bažnyčios gale, šalia absidos, ties jos centrine dalim, ištirti šurfai 5 (R) ir 6 (V).